
**ГЛОБАЛЛАШУВ ШАРОИТИДА АХБОРОТ ХАВФСИЗЛИГИНИ
ТАЪМИНЛАШ МЕХАНИЗМЛАРИ**

Есинкулова Нафиса

Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика
университети 2 курс магистранти

Глобаллашув жараёнларининг жадаллашуви жамият иқтисодий, ижтимоий-сиёсий, маданий соҳаларига катта таъсир кўрсатиб келмоқда. XXI аср тезкор, кенг кўламдаги ахборот тизими ва телекоммуникация технологияларининг ривожланиш даври сифатида, улар ҳаётнинг деярли барча соҳаларига ва инсон фаолиятига кириб бориши ахборот маконининг глобаллашуви, бутун жаҳон ривожига таъсир кўрсатган ва кўрсатаётган омил сифатида эътироф этилади. Ҳозирги кунда жамият ҳаётида ахборотнинг роли тобора ортиб, таъсир доираси кенгайиб бормоқда. Замонавий давлатларда ахборот коммуникация воситалари ижтимоий реалликнинг муайян элементига айланиб бормоқда. Замонавий ахборот технологияларнинг вужудга келиши эса, янгича ахборот маконининг пайдо бўлишига сабаб бўлмоқда.

Бутунги кундаги жадал суръатлар билан ўзгариб бораётган глобаллашув замонида ҳаётимизнинг бирор бир жабҳасини: бу ишлаб чиқариш ёки ижтимоий соҳалар бўладими, жамоатчилик фикрини шакллантириш бўладими, уларнинг бирортасини ҳам оммавий ахборот воситалари маҳсулотисиз тасаввур қилиб бўлмайди.

Глобаллашув жараёнларининг кечишини ҳам ахборот оқимлари орқали кузатиш мумкин. Турли геостратегик ва геосиёсий манфаатларни рўёбга чиқариш мақсадида ахборотдан таъсир этиш воситаси сифатида фойдаланиш ҳаракатлари ҳам кучайиб бормоқда. Бу эса, ўз навбатида ахборот хавфсизлигини таъминлаш заруратини юзага келтирмоқда. Умумжаҳон хавфсизлик тизими жадал суръатларда шаклланаётган шароитда, халқаро жамоатчилик ўзаро алоқаларнинг анъанавий ҳарбий - куч ишлатиш услубларидан ахборот ва коммуникация технологиялари катта аҳамият касб этувчи янги фундаментал моделга босқичма-босқич ўтиб бораётганлиги ҳолати кузатилмоқда.

Ахборот технологиялари, глобал оммавий ахборот воситалари (ОАВ) ҳамда бошқа теле ва радиоэшиттириш манбаларининг фаолияти ва тез ривожланиши маҳсули сифатида, XXI асрнинг қудратли ғоявий-сиёсий

феноменига айланиб бормокда ва халқаро майдондаги турли субъектлар ўртасидаги ўзаро алоқаларнинг янги моделини яратишда устувор ролга даъвогарлик қилмокда¹. Хавфсизликнинг ахборот омилига боғлиқ бўлган янги мезонлари ва таркибий қисмлари, турли хил субъектларнинг ўзаро муносабатларига тегишли ўзгартиришларни киритган ҳолда, халқаро фаолият услубини кескин ўзгартирмокда.

Халқаро муносабатларнинг мазкур хусусиятини таъкидлар экан, биринчи Президентмиз И.А.Каримов, жумладан шундай деган эди: «Бугун халқаро ҳаёт, кишилиқ тараққиёти шундай босқичга кирганки, энди унда ҳарбий қудрат эмас, балки интеллектуал салоҳият, ақл-идрок, фикр, илғор технологиялар ҳал қилувчи аҳамият касб этади»².

Жаҳон ҳамжамияти давлатларининг глобал ахборот ҳамжамиятини шакллантириш бўйича фаолиятларининг ўзаро келишилган ҳолда амалга ошириш ҳозирги даврнинг хусусиятли тенденцияларидан биридир.

XXI асрда инсоният тараққиётининг асосий тенденцияларидан бири ахборот-коммуникация технологияларининг жамиятдаги барча жабҳаларида қўлланилиши ва унинг негизида ахборотлашув жараёнининг ривожланиши ҳисобланиб, бу масала бугунги кунда долзарб аҳамият касб этмокда.

Замонавий ахборот коммуникация технологияларининг имкониятлари чексиз, у шиддат билан ривожланмокда, уни жорий қилиш масаласи мамлакат стратегик вазифасининг устувор йўналишига айланмокда. Ахборот, ахборот айланиши, ахборотлашув, ахборот хуружи, ахборот хавфсизлиги каби сўзлар эса кундалиқ ҳаётда тобора кўпроқ учрамокда.

Ахборот таҳдидининг мазмун-моҳияти, жамият тафаккурига таъсир кўрсатиб, кишилар устидан бошқарувни қўлга олишдан иборатдир. Ахборот хуружида бошқарув идораларининг ҳаракатини бузиш, фаолиятини аста-секин издан чиқариш, мамлакатга тазйиқ ўтказишни назорат қилиб бориш мақсадлари белгиланади. Мамлакатимиз ҳам шундай таҳдидлардан ҳоли бўлмаганлиги сабабли, юртимизга кириб келаётган ахборотларни фильрлаш, ноҳолис ахборотлар оқимини камайтириш, кишиларга, айниқса

¹ Sanaqulov, A. N. Prospective Directions of Effective Use of Virtual Technologies in Increasing the Power of Youth. JournalNX, 897-903.

² Каримов И.А. Жамиятимиз мафқураси халқни - халқ, миллатни - миллат қилишга хизмат этсин. 7-Жилд. - Т.: Ўзбекистон, 1999. – 98-бет.

ёшларга ахборотдан келадиган маънавий-руҳий зарбалардан асраш каби масалалар ўта муҳимдир.

XXI аср дунё цивилизациясида жамиятнинг глобал ва ахборот хусусиятларининг устун келиши билан характерланади. Миллий сиёсатлар ва иқтисодиётларнинг яқинлашуви ва бир-бири билан ўзаро боғланиб бориши борган сари глобал масштабни олмоқда, шу билан бирга бу жараёнлар ахборот-коммуникация технологияларининг кескин ривожланишига таъсир кўрсатиб, уларни интеграциялашаётган мамлакатларнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маданий ҳаётининг турли жабҳаларини ҳам қамраб олмоқда.

Глобал тармоқ ҳисобланган Интернетнинг ривожланиши ўз навбатида компьютерлаштириш, ахборотлаштириш ва глобаллашув жараёнларининг маҳсули ҳисобланади³. Бундай шароитда глобаллашув жаҳонда ягона ахборот маконини тўлиқ шакллантиришни ҳамда халқаро ҳуқуқий ва маданий-ахборот майдонини, ўзига хос бўлган минтақаларо ва ахборот алмашуви бўйича инфраструктурани барпо этишни тақозо этмоқда⁴.

Халқаро миқёсдаги ахборот хавфсизлиги «жаҳон барқарорлигига ва ахборот маконида давлат ва халқаро ҳамжамиятга таҳдид туғдиришни инкор этувчи халқаро муносабатлар ҳолати сифатида таърифланади»⁵ Ахборот хавфсизлигини қуйидагича таърифлаш мумкин: Бу социум ҳолати бўлиб, бунда давлат, жамият ва шахсга нисбатан ахборот маконидаги тартибли ва стихияли равишда вужудга келадиган ахборот оқимлари орқали бўладиган таҳдиддир. Шундай социум ҳолатида давлат, жамият ва шахс манфаатларини бундай таҳдидлардан ҳимояси мавжуд бўлади.

Ахборот хавфсизлигининг таркибий қисмлари сифатида қуйидагиларни айтиб ўтса бўлади:

- 1) ахборот маконининг хавфсизлиги ҳолати, бу ҳолатда у давлат, жамият ва фуқароларнинг манфаатлари йўлида шаклланади ва ривожланади;
- 2) ахборот инфраструктураси хавфсизлиги ҳолати, бу ҳолатда ахборот ўз мақсадига биноан аниқ ишлатилади ва ишлатилиш чоғида тизимга негатив таъсир кўрсатмайди;

³ Sapayevich J. X. OPPORTUNITIES OF CENTRAL ASIAN STATES IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL GEOPOLITICAL RELATIONS //World Bulletin of Social Sciences. – 2022. – Т. 9. – С. 129-131

⁴ Гриняев С. Глобализация и информационная безопасность. // «Красная звезда», 2002 йил, 22 ноябр.

⁵ БМТ Бош Ассамблеяси ҳужжати Миллий ва халқаро хавфсизликка бўлган ахборот таҳдидлари.- А/55/40, 2000 й., июл; А/55/140/АсIII, 2000 й., октябр

3) ахборотнинг ўзини хавфсизлиги ҳолати, бу ҳолатда унинг пинҳонийлиги, бутунлиги, қулайлиги каби хусусиятларининг бузилиши анча қийинлашади ёки умуман бузилмайди. Охирги ўн йилликда ахборот коммуникация технологияларидан фойдаланиб амалга оширилаётган жиноятлар, айниқса ёшлар орасидаги сони бошқа турдаги жиноят турларга нисбатан бир қанча прогрессив ўсиши кузатилмоқда.

Биринчидан, бундай жиноятлар уларни содир этаётган шасхларга айтарлик кичик ҳаражатлар эвазига жуда катта миқдорда фойда келтирмоқда.

Иккинчидан, уюшган жиноятчилик гуруҳлари ва жиноятчи элементлар жиноий мақсадларни амалга оширишда ва ўзларини хавфсизликларини таъминлаш учун давлат ва бизнес структураларининг махфий ахборотларига қизиқиш билдирмоқдалар.

Учинчидан, ахборот коммуникация технологиялари соҳасидаги жиноятлар, жумладан кибержиноятчилик жаҳон ҳамжамияти миқёсидаги ижтимоий-ҳуқуқий аҳамиятга эга бўлган кўп омиллар билан боғлиқ. Борган сари кучайиб келаётган глобаллашув шароитида ахборот соҳаси нафақат халқаро ҳамкорлик аренасига, балки шу билан бирга қарши таъсир ва қарши ҳаракатлар майдонига ҳам айланиб бормоқда, ва бу борада фаоллашиб келаётган халқаро терроризмнинг потенциал ўсиши гувоҳ бўлиши мумкин. XXI аср глобаллашув шароитида инсоният тараққиётининг асосий тенденцияларидан бири ахборот-коммуникация технологияларининг жамиятдаги барча жабҳаларида қўлланилиши ва унинг негизида ахборотлашув жараёнининг ривожланиши ҳисобланиб, бу масала бугунги кунда долзарб аҳамият касб этмоқда.

Хулоса қилиб айтганда, жамиятда ахборотлар турли хил, яна бу ахборотларнинг инсонларга етказиб бериш усуллари ва воситалари ҳам турличадир. Лекин бу келаётган ахборотларни қабул қилиш ёки қилмаслик, улардан тўғри хулоса чиқариш ёки фойдаланиш кабилар инсон психикасига боғлиқ бўлади. Демак, ахборот хавфсизлигини таъминлаш фақат ёвуз ниятли кишиларнинг кирдикорларидан ҳимоялашдангина иборат эмас, балки бунда тасодифий ва айтайлик табиий характерга эга бўлган эҳтимолий таъсирлардан, шунингдек фойдаланувчилардан ва хизмат кўрсатувчи ходимларнинг тасодифий хатоларидан ҳимояланиш ҳам муҳим аҳамиятга эга.